

پژوهش‌های روستایی، سال چهارم، شماره یکم، بهار ۱۳۹۲
صص ۱۳۷-۱۶۴

تحلیل تطبیقی احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی مطالعه موردی: شهرستان کوهدشت

کرامت‌اله زبیری* - استاد گروه جغرافیا، دانشگاه تهران

داود عیوضلو - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران

محمود عیوضلو - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان

جهانبخش ریگا - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی

دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۱۲/۲۴ پذیرش نهایی: ۱۳۹۱/۱۱/۱۱

چکیده

امنیت از مهم‌ترین ابعاد زندگی افراد و از بارزترین وجوه آرامش برای ساکنان شهرها و روستاها به شمار می‌آید. به دلیل تفاوت فضاهای شهری و روستایی و نیز تفاوت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهرنشینان و روستاییان، احساس امنیت متفاوتی در فضاهای شهری و روستایی به چشم می‌خورد. از این رو تحلیل تطبیقی تفاوت احساس امنیت در بین سکونتگاه‌های شهری و روستایی در چارچوب نظریه‌های موجود، موضوع اصلی پژوهش در این مقاله است. بدین منظور با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی، اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از منابع کتابخانه‌ای و با روش پیمایشی با انتخاب ۴۰۰ نمونه تصادفی در ۲ شهر و ۱۰ روستای شهرستان کوهدشت جمع‌آوری شدند. نتایج تحلیل‌ها مشخص می‌سازد که از لحاظ احساس امنیت عمومی تفاوت معنی‌داری بین نقاط شهری و روستایی وجود ندارد؛ ولی از لحاظ ترس از فضاهای شهری و روستایی، تفاوت بین شهر و روستا معنی‌دار است. همچنین نتایج حاکی از آن‌اند که با حرکت از فضاهای خصوصی به سمت فضاهای عمومی، بر میزان ترس مردم افزوده می‌شود؛ و این موضوع در روستاها بیشتر از شهرهاست.

کلیدواژه‌ها: احساس امنیت، فضاهای شهری و روستایی، شهر و روستا، شهرستان کوهدشت.

کرامت‌اله زیاری و همکاران _____ تحلیل تطبیقی احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی

مقدمه

امروزه با هر چه گسترده و در هم تنیده‌تر شدن جوامع، موضوع امنیت ابعاد گسترده و پیچیده‌ای یافته است. امنیت که از اصلی‌ترین عوامل پایداری جوامع امروزی به شمار می‌آید، همواره از بنیادی‌ترین نیازهای بشر بوده است؛ و وقوع انواع جرایم از مهم‌ترین معضلات آنها. با افزایش جوامع شهری و در هم تنیده‌تر شدن آنها، شرایط تأمین این نیاز و برطرف ساختن آن هم شکلی پیچیده‌تر یافته است. شناخت و کنترل امنیت در شهرها مستلزم نگاه دقیق و همه‌جانبه‌ای است تا از آن طریق بتوان ابعاد گوناگون امنیت را درک کرد و به کشف ارتباط‌های پنهان میان آن ابعاد در سطوح مختلف پرداخت (هدایتی و عباسی، ۱۳۸۸، ۱۷۸). ناامنی مکان‌ها و فضاهای عمومی به مختل شدن نشاط و سلامتی در زندگی روزمره دامن می‌زند و با ایجاد مانع بر سر راه رشد فرهنگی و مشارکت عمومی، هزینه‌های زیادی را بر جامعه تحمیل می‌کند (افتخاری، ۱۳۸۱، ۸). به همین دلیل در فرایند برنامه‌ریزی شهری برای شهر سالم، از مهم‌ترین اهداف همانا کاهش جرایم و جنایت در محیط‌های شهری به ویژه در حومه‌های شهری جدید است (Gerda & Carolyn, 1998, 17). از جمله عوامل مؤثر در امنیت هر شهر، فضاها و مکان‌های شهری آن‌اند. فضاهای شهری عرصه‌هایی هستند که کنش‌ها و فعالیت‌های عمومی زندگی شهری در آنها به وقوع می‌پیوندد (ایرانمنش، ۱۳۸۲، ۴۸). شهر و فضاهای مختلف و چند گونه آن، همچون ظرفی برای فعالیت‌ها و رفتارهای ساکنان شهر هستند (Sharma, 2003, 86).

بررسی‌های مبتنی بر روش علمی و بر پایه اصول و روش‌های آماری مربوط به محیط جغرافیایی و جرم، نخستین بار در نیمه اول قرن نوزدهم به وسیله «کتله» و «گری» صورت گرفته است (Anselin, 2000, 216). در برخی از منابع «کتله» به عنوان پدر آمار جنایی و از جمله پایه‌گذاران مکتب جغرافیایی جرم جنایت معرفی شده است. نیز گفته می‌شود که تحقیقات او باعث شد تا جرم به عنوان پدیده‌ای اجتماعی که تابع دو متغیر زمان و مکان است شناخته شود (کی‌نیا، ۱۳۷۹، ۴۶۹). مایز (۲۰۰۱) در رساله دکتری‌اش در دانشگاه تگزاس با

عنوان ساختارهای معین در ترس از جرایم، به بررسی این موضوع پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان از تأثیرگذار بودن فضاهای شهری بر جرایم و احساس امنیت شهروندان دارند. اکاه (۲۰۰۰)، در شهر واشینگتن در مطالعه‌ای با عنوان ترس از جرم در جمعیت مهاجران در فضای کلان‌شهری (متروپلیتن) واشینگتن به بررسی این موضوع پرداخته است، و نتایج آن حکایت از تأثیرگذاری فضاهای شهری بر امنیت شهروندان دارند. احساس امنیت پدیده‌ای روان‌شناختی اجتماعی است و ابعاد گوناگونی دارد. این احساس از مواجهه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد با شرایط و اوضاع محیط و فضاهای پیرامونی است و افراد مختلف به صورت‌های گوناگون با آن مواجه می‌شوند. به لحاظ روش‌شناسی، احساس امنیت سازه چندبعدی و در شرایط اجتماعی و افراد مختلف به گونه‌های متنوعی ظهور یافته است و به شیوه‌های مختلف می‌توان آن را سنجش و اندازه‌گیری کرد (تاجران و کلاکی، ۱۳۸۸، ۵۶۴).

علی‌خواه و نجیبی ربیعی (۱۳۸۴) پژوهشی با عنوان «زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری» در مناطق ۲۲گانه تهران انجام دادند که نتایج آن نشان می‌دهد که حدود ۴۸ درصد زنان در حد زیاد، ۳۳ درصد در حد متوسط و ۱۹ درصد در حد کم در فضاهای شهری دچار ترس و واکنش از تهدید جرایم‌اند. کلانتری (۱۳۸۰) در رساله دکتری‌اش در دانشگاه تهران به بررسی جغرافیایی توزیع جرایم در شهر تهران پرداخته است. نتیجه این پژوهش نشان از رابطه مستقیم بین میزان روشنایی، تراکم جمعیت، سروصدا، ارتفاع ساختمان‌ها و میزان شلوغی خیابان‌ها و معابر و میدان‌ها و دیگر فضاهای شهری با جرایم دارد. بیانلو و منصوریان (۱۳۸۵) در پژوهشی در شهر شیراز درباره رابطه تراکم جمعیت با میزان و نوع جرم، تراکم جمعیت را با متغیرهای نرخ قتل، جعل اسناد، کلاهبرداری، کیف‌قاپی و سرقت‌های عادی مرتبط دانسته‌اند. محمودی و قورچی بیگی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با نام نقش طراحی محیطی در پیشگیری از جرم، به بررسی نقش طراحی اصولی فضاها و بناها و همچنین کاربری مناسب در کاهش شکل‌گیری فرصت‌های بزهکاری پرداخته، و نقش اجرایی شدن این روش را در کاهش جرایم، بسیار مؤثر ارزیابی می‌کند.

افتخاری و همکاران در سال ۱۳۹۰ در بررسی کیفیت زندگی در مناطق روستایی به شاخص‌های کیفیت سلامت و امنیت اشاره کرده و موارد آن را چنین برشمرده‌اند: دسترسی به پلیس، وجود اتحاد و انسجام و درنگرفتن نزاع بین ساکنان، امنیت در شب و فقدان هرگونه خطر در هنگام رفت و آمد آنان. درباره موضوع آسیب‌پذیری مسائل اجتماعی روستایی، شرفی و زرافشانی در سال ۱۳۸۹ در مقاله‌ای با عنوان «سنجش آسیب‌پذیری اقتصادی و اجتماعی کشاورزان در برابر خشکسالی»، امنیت را از مؤلفه‌های آسیب‌پذیری اجتماعی برشمرده و به بررسی آن پرداخته‌اند (شرفی و زرافشانی، ۱۳۸۹، ۱۳۲).

با توجه تحقیقات انجام‌شده می‌توان گفت که بررسی و مطالعه‌ای در زمینه سنجش تفاوت تطبیقی احساس امنیت در سکونتگاه‌های شهری و روستایی انجام نشده است. به هر روی، در این مقاله به بررسی میزان احساس امنیت و ترس از فضاها در سکونتگاه‌های شهری و روستایی پرداخته شده است. هدف از این تحقیق تحلیل و سنجش تطبیقی میزان احساس امنیت در سکونتگاه‌های شهری و روستایی شهرستان کوهدشت است؛ و در آن پاسخ به این پرسش‌ها دنبال می‌شود:

- آیا تفاوت معناداری بین سکونتگاه‌های شهری و روستایی از نظر احساس امنیت عمومی وجود دارد؟
- آیا تفاوت معناداری بین سکونتگاه‌های شهری و روستایی از نظر احساس امنیت در فضاهای نیمه‌عمومی و عمومی به چشم می‌خورد؟
- آیا تفاوت معناداری بین سکونتگاه‌های شهری و روستایی از نظر ترس از انواع فضاهای شهری و روستایی (مثلاً کوچه‌های بن‌بست، ساختمان‌های متروک و نظایر اینها) مشاهده می‌شود؟

اهمیت تحقیق

بالا بودن سطح دسترسی به امکانات در شهرها از اصلی‌ترین دلایل مهاجرت‌های روستایی به

نقاط شهری است. این مهاجران به امید ارتقای کیفیت زندگی‌شان روانه شهرها می‌شوند ولی این مهاجرت‌ها به تراکم بالای جمعیت در مناطق شهری می‌انجامد و زمینه بروز انواع رفتارهای ناهنجار را فراهم می‌سازد. مطابق نظر بیشتر اندیشمندان، مهاجران را می‌توان از عوامل بروز جرایم در شهرها برشمرد. این در حالی است که جرایم در جوامع روستایی به میزان خیلی کمتری رخ می‌دهند. به عبارتی، ساختار جوامع شهری زمینه را برای بروز جرایم در مناطق شهری مهیا می‌سازد. تراکم بالا، وجود خرده‌فرهنگ‌های مختلف، جدایی‌گزینی اکولوژیکی، پایین بودن سطح پیوندهای محله‌ای، بالا رفتن سن ازدواج و به تبع آن افزایش افراد مجرد در شهرها و عواملی از این قبیل همه شرایط را برای بروز رفتارهای ناهنجار در شهرها فراهم می‌کنند.

این درحالی است که در جوامع پیشرفته صنعتی نوعی مهاجرت معکوس از مناطق شهری به مناطق روستایی شکل گرفته و در حال گسترش است. از جمله دلایل این رخداد می‌تواند پایین آمدن سطح آرامش افراد در شهرها به خاطر ازدحام و شلوغی و فقدان امنیت باشد. به عبارتی در جوامع شهری میزان رفاه و آسایش بالا رفته ولی از میزان سطح آرامش افراد کاسته شده است. از همین روست که بررسی و مقایسه جوامع شهری و روستایی از لحاظ میزان احساس امنیت مردم در این جوامع، اهمیت زیادی می‌یابد. از جمله تفاوت‌های مناطق شهری با روستایی، تفاوت در طراحی محیطی است. همین خود می‌تواند زمینه بروز جرایم را در برخی از مکان‌هایی که کیفیت طراحی مناسبی ندارند - همچون ساختمان‌های مخروبه، پوشش گیاهی نامناسب و مانند اینها - فراهم سازد. بررسی موضوع امنیت و شناسایی عوامل تأثیرگذار بر میزان احساس امنیت، به ویژه عوامل طراحی و محیطی، در این میان اهمیت زیادی دارند. با شناسایی این عوامل می‌توان میزان ترس مردم را از حضور در فضاهای عمومی کاهش داد. با توجه به اهمیت موضوع امنیت، در این تحقیق نیز عوامل تأثیرگذار بر میزان احساس امنیت مردم در نقاط شهری و روستایی شهرستان کوهدشت بررسی می‌گردند. نتایج تحقیق می‌تواند برای سازمان‌هایی که با امنیت سروکار دارند، به ویژه نیروی انتظامی، پراهمیت باشد.

شهرداری‌ها نیز که ارتباط غیرمستقیم با امنیت - از طریق طراحی و برنامه‌ریزی شهری دارند - می‌توانند نتایج این تحقیق را به کار گیرند.

مبانی نظری

امنیت در هر اجتماعی از موضوعات مهم به شمار می‌آید (یزدانی، صادقی، ۱۳۸۹، ۴۹). امنیت واژه‌ای عربی و به صورت مصدر جعلی (یا صناعی) و به معنی ایمن‌شد و در امان بودن است (معین، ۱۳۸۱، ۳۵۴). همچنین به مفهوم ایمنی، آرامش و آسودگی (عمید، ۱۳۷۶، ۲۷۵) و مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت نیز هست (زاده‌علی، ۱۳۸۸، ۱۶). امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (خلیلی، ۱۳۸۱، ۴۲۸).

امنیت به مفهوم حفاظت جامعه و ارزش‌ها و نهادهای داخلی آن در برابر تهدیدات داخلی و خارجی یا تهدیداتی است که بقای رژیم‌ها و نظام شهروندی و شیوه زندگی افراد جامعه را مختل می‌سازند و موجودیت آنها را به خطر می‌اندازند (قریب، ۱۳۷۷، ۱۰۲). معنای لغوی امنیت رهایی از تشویش و اضطراب و ترس (نصری، ۱۳۸۱، ۱۱۴) یا احساس آرامش و اطمینان خاطر است (ماندل، ۱۳۷۹، ۴۴). گاه امنیت به مثابه گفتمانی سیال در نظر گرفته می‌شود، با شرایط زمانه و متغیرهایی که در محیط و بستر امنیتی خاصی بروز می‌کنند (تاجیک، ۱۳۸۰، ۴۲). برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری از فرصت‌هاست (خلیلی، ۱۳۸۱، ۴۴۸). در تعریفی دیگر، امنیت مجموعه شرایط و وضعیتی گفته می‌شود که به ثبات و آرامش خاطر در جامعه می‌انجامد و ترس و واهمه را از عموم مردم دور می‌کند (بیات، ۱۳۸۷، ۲).

فضاهای شهری به عنوان بسترهای زندگی و فعالیت شهروندان باید بتوانند با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌های میان افراد و گروه‌های سنی و اجتماعی و جنسی، محیطی امن و سالم و پایدار و جذاب را برای همه افراد فراهم سازند و نیازهای تمامی اقشار اجتماعی به شکلی مناسب برطرف سازند و پاسخگوی حداقل نیازها باشند (شریعتی، ۱۳۸۴، ۱۰). لی در مورد

فضاهای سکونت و نقش آنها در کیفیت زندگی، بیان می‌کند که این کیفیت دارای ماهیت ذهنی است و مناسب‌ترین شیوه برای کشف کیفیت زندگی، پرسش از درک مردم درباره کیفیت زیستی آنهاست (Lee, 2008, 1208). باید مشخص گردد که آیا تغییری در دیدگاه افراد و احساس‌شان درباره زندگی، پس از توجه به قلمروهای مختلف زندگی، به وجود آمده است (Das, 2008, 304).

مفهوم احساس امنیت از شاخصه‌های کیفیت زندگی در شهرهاست. این احساس همواره رابطه‌ای مستقیم با امنیت واقعی ندارد و وجود یا فقدان آن لزوماً به معنای بهره‌مند یا محروم شدن از امنیت واقعی نیست (کرمی نوری، ۱۳۸۷، ۲). احساس امنیت را می‌توان در امان بودن یا در امان حس کردن خود از تهدید تعریف کرد (کامران و شعاع برآبادی، ۱۳۸۹، ۳۷). نیومن نیز به این نکته اشاره کرده است که طراحی مناسب می‌تواند مشخص سازد که کدام فضا متعلق به چه کسی است. با این گونه مشخص‌سازی در طراحی مناسب، فضاهای عمومی و خصوصی و نیمه‌عمومی از یکدیگر تفکیک می‌گردند و همین امر موجب احساس تعلق ساکنان و تمایز کامل غریبه‌ها از ساکنان می‌شود. به عبارت دیگر، طراحی باید به گونه‌ای باشد که تمایز فضاهای عمومی و خصوصی و نیمه‌خصوصی کاملاً معلوم باشد. زیرا اگر این فضاها تفکیک شوند، هر فرد به فضای خود احساس تعلق می‌کند و در نتیجه در صورت ورود فردی غریبه یا مهاجم، مسلماً تحت مراقبت و نظارت ساکنان خواهد بود (Brown & Bentley, 1993, 51).

نیومن سه عامل افزایش جرم را در محله‌های مسکونی چنین برمی‌شمرد:

- بیگانگی: مردم همسایگان‌شان را نمی‌شناسند؛
- فقدان نظارت: در این صورت ارتکاب جرم در مکان‌هایی که بالقوه این امکان را دارند، به راحتی صورت می‌گیرد؛ و
- دسترس بودن راه فرار: موجب گریز و ناپدید شدن هر چه سریع‌تر مجرم از صحنه جرم می‌شود (Newman, 1973, 47).

احساس از مقوله‌ها و موضوع‌های میان‌رشته‌ای است؛ و از طرفی موضوعی روان‌شناختی است و از طرفی از اصلی‌ترین مباحث جامعه‌شناسی و جغرافیا به شمار می‌آید. «احساس در

روان‌شناسی تا اندازه‌های حالتی عاطفی - ذهنی و زیستی - فیزیولوژیک است که شخص را با محیط سازگار می‌کند. برخی از نمودهای احساس یا اوصاف آن در روان‌شناسی عبارت‌اند از: خشم، ترس، اندوه، شادی، تعجب و انزجار» (هزارجریبی، ۱۳۸۸، ۱۷۳). احساس فرایند دریافت انرژی‌های محرک از محیط بیرون است و مغز از طریق ادراک به آن (احساس) معنا می‌دهد (سانتراک، ۱۳۸۳، ۲۵۵).

در نظریه‌های جغرافیایی و جامعه‌شناختی، مقوله احساس امنیت بیشتر در مباحث اکولوژی اجتماعی مطرح می‌گردد. «بررسی میزان جرایم از فصول مهم اکولوژی اجتماعی است» (شکویی، ۱۳۶۵، ۱۰۲). آن‌گونه که مرحوم دکتر شکویی در کتاب جغرافیای اجتماعی شهر بیان کرده است، بررسی مقولات تطبیقی اجتماعی همچون امنیت و جرایم در شاخه اکولوژی تطبیقی قرار می‌گیرد؛ و از این دست‌اند بررسی تطبیقی نواحی شهری، یا نواحی شهری با روستایی. نیز ناگفته نماند که بررسی‌های مرتبط با جرایم و پراکندگی آنها در مباحث پاتولوژی (آسیب‌شناسی) در نظر گرفته می‌شود. در مجموع نظریه‌های مختلفی در زمینه بررسی مکان‌های وقوع جرم وجود دارند که یکی از آنها نظریه محیط مساعد است. «نظریه محیط مساعد در جست‌وجوی یافتن ارتباط میان محیط زندگی مساعد برای ارتکاب به انواع جرایم است. در این نظریه همه شرایط محیطی مرتبط با انواع جرایم، مورد بررسی قرار می‌گیرد» (شکویی، ۱۳۶۵، ۱۰۲). از این‌رو در این مقاله نیز انواع فضاهایی که شرایط وقوع جرم را فراهم می‌کنند، و همچنین میزان احساس امنیت مردم در نقاط شهری و روستایی به صورت تطبیقی بررسی می‌شود. افزون بر اینها، به بررسی تأثیر شرایط محیطی در وقوع جرایم با رویکرد CPTED^۱ پرداخته می‌شود، که در آن تأکید بر نقش عوامل محیطی بر وقوع جرایم است. همان‌گونه که بسیاری از پژوهشگران در زمینه امنیت و عوامل بروز رفتارهای نابهنجار در جوامع شهری مطرح کرده‌اند، این نتیجه به دست می‌آید که ریشه‌ها و علل و میزان جرایم شهری با جرایم و نابهنجاری‌های روستایی کاملاً متفاوت‌اند. همان‌گونه که در مبحث اکولوژی

1- Crime Prevention Through Environmental Design

اجتماعی و مباحث پاتولوژی مطرح می‌شود، عوامل بروز رفتارهای خشونت‌بار در جوامع ریشه در مسائل اجتماعی و اقتصادی دارند. باتوجه به تفاوت بین جوامع روستایی و شهری از لحاظ مسائل اجتماعی و اقتصادی، تفاوت‌هایی در نوع و میزان جرایم در این دو جامعه به چشم می‌خورد.

از اصلی‌ترین علل بروز جرایم و نابسامانی‌های شهری، یکدست نبودن جوامع شهری از لحاظ ویژگی‌های قومی، نژادی، زبانی و یا مذهبی است. این تفاوت‌ها و در تقابل قرار گرفتن این گتوهای نژادی، زبانی یا مذهبی و احساس وجود تبعیض بین آنها زمینه‌های بروز جرایم را فراهم می‌کند. «مادریز به این نکته اشاره دارد که چگونگی پیش‌داوری‌ها و پنداشت‌های افراد درباره تمایزات فرهنگی و نژادی و همچنین منزلت مهاجران، ترس بیشتری را در افراد به وجود می‌آورد» (Madriz, 1997, 45). این در حالی است که در جوامع روستایی یکدستی بیشتری از لحاظ نژادی و زبانی و یا مذهبی به چشم می‌خورد. این تقابل و احساس تبعیض در بین جوامع روستایی وجود ندارد یا در حد بسیار پایینی است. از دیگر عوامل بروز رفتارهای نابهنجار که تفاوت بسیاری در مناطق شهری و روستایی دارد، تراکم جمعیت است. این موضوع از مباحث همواره مطرح در مکتب اکولوژی شیکاگو است و بیان می‌کند در مناطقی که تراکم جمعیت بالاست و ازدحام جمعیت نیز زیاد، زمینه بروز انواع جرایم همچون جیب‌بری، کیف‌قاپی و نظایر اینها فراهم می‌آید. مناطق مراکز شهری، رستوران‌های شلوغ و یا ایستگاه‌های مترو از همین دست‌اند. این مکان‌های پرتراکم باعث می‌شوند که به مردم احساس امنیت کمتری به هنگام حضور دست دهد. با توجه به پایین بودن تراکم جمعیت در مناطق روستایی، میزان احساس ترس نیز به تبع آن پایین است. همین موضوع نیز می‌تواند دلیلی بر بررسی تطبیقی موضوع امنیت در نقاط شهری و روستایی باشد.

عامل دیگری که باعث می‌شود میزان احساس امنیت در مناطق روستایی در مقایسه با مناطق شهری بیشتر باشد، بالا بودن سطح پیوندهای محله‌ای است. «به اعتقاد "مری"، ساکنانی که فاقد هر نوع پیوند و یا ارتباط اجتماعی‌اند، ترس بیشتری از جرایم دارند» (Merry, 1981, 38). فیشر نیز نشان داد که بی‌اعتمادی بین همسایگان و بین هم‌محله‌ای‌ها باعث

می‌شود که آنان ارتباطات کم‌تری با هم داشته باشند. فقدان ارتباطات و ایجاد فضای بی‌اعتمادی باعث می‌شود که ساکنان از دنیای بیرون‌شان دچار ترس و واهمه شوند (Fischer, 1982, 70). مقوله کنترل و نظارت در جوامع روستایی نیز در موضوعاتی مانند توسعه گردشگری روستایی مورد تأکید قرار گرفته است (وئوقی و همکاران، ۱۳۹۰، ۶۶). پایین بودن سطح پیوندهای محله‌ای در شهرها و بالا بودن نسبی آن در مناطق روستایی با توجه به وجود و تداوم ساختارهای سنتی و خویشاوندی در روستاها و به تبع آن تأثیر این پیوندها بر اطمینان خاطر و احساس حمایت از سوی همسایگان و یا هم‌روستاییان در هنگام بروز خطر، احساس امنیت را در وجود افراد افزایش می‌دهد.

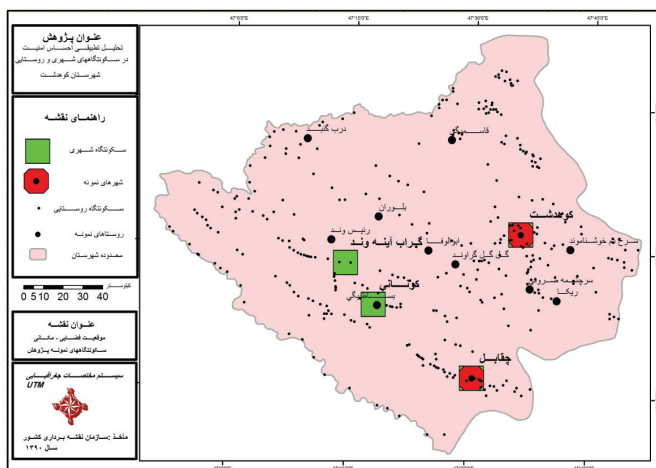
پیشگامان مکتب اکولوژی شهری شیکاگو که همه مسائل اجتماعی و از جمله میزان جرایم را به گونه‌ای مرتبط با تفاوت‌ها و ویژگی‌های مکانی جست‌وجو می‌کردند، معتقد به نظریه سازمان‌شکنی بودند. انواع جرایم، بزهکاری، طلاق، استعمال مواد مخدر، اعتیاد به الکل، درگیری و نزاع و مانند اینها همه پیامدهای گسیخته شدن تعهدات رایج میان مردمی است که جامعه سعی در استحکام و تثبیت آنها دارد. سازمان‌شکنی گروهی از مردم ریشه در نامتجانس بودن بیش از حد محله‌ها و مناطق داخلی شهرها دارد، که جمعیت‌شان دائماً در حال تغییر است. در این گونه مناطق نمی‌توان ساخت اجتماعی و جمعیتی باثباتی را تشکیل داد (شکویی، ۱۳۶۵، ۱۰۵). این درحالی است که در مناطق روستایی، با توجه به استحکام تعهدات موجود میان مردم و همچنین تجانس اجتماعی - اقتصادی محله‌ها، شرایط امنیتی بهتر است و میزان وقوع جرایم نیز کمتر. به علاوه، با توجه به مالک بودن ساکنان مناطق روستایی بر واحدهای مسکونی، میزان جابه‌جایی در این مناطق به مراتب کمتر از مناطق شهری است. این در حالی است که «طبق نظریه طبقه‌بندی واحدهای مسکونی، میزان جرایم میان اجاره‌نشینان بیشتر از مالکان واحدهای مسکونی است» (شکویی، ۱۳۶۵، ۱۰۳). حس تعلق به مکان نیز که عاملی در کاهش وقوع جرم به شمار می‌آید در بین مالکان بیشتر از مستأجران است. بدین ترتیب، از جنبه وضعیت مالکیت بر واحدهای مسکونی و تبعات آن از لحاظ وقوع جرایم، روستاها اوضاع

مناسب‌تری دارند و در مجموع فضاهایی را برای ساکنان‌شان شکل می‌دهند که سطح آسایش بیشتری دارند. نظرها و دیدگاه‌های اشاره‌شده در زمینه ریشه‌ها و علت‌های بروز جرایم و تفاوت آنها در بین مناطق روستایی و شهری، اساس بررسی تطبیقی موضوع احساس امنیت را در نقاط شهری و روستایی تشکیل می‌دهند.

روش تحقیق

در این تحقیق، روش توصیفی - تحلیلی با تأکید بر روش مقایسه‌ای برای سنجش احساس امنیت به کار رفته است. جمع‌آوری اطلاعات نیز به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی بوده و سنجش و ارزیابی نتایج با شیوه پژوهش میدانی صورت گرفته است. در این روش به ابعاد کمی و کیفی احساس امنیت توجه می‌شود. در تحقیق حاضر ۲ نقطه شهری و ۱۰ نقطه روستایی به روش تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. روستاها عبارت‌اند از بلوران، درب گنبد، رئیس‌وند، بساط بیگی، ریکا، سرچشمه ضرونی، سرخ دم خوشناموند، قاسمبگی، ابوالوفا و گل گل گراوند. اینها پس از مطالعه از میان ۲۷۵ روستای شهرستان کوهدشت (بر طبق سرشماری سال ۱۳۸۵) انتخاب شدند و بررسی‌های بیشتر بر آنها متمرکز گردید. کوشش بر آن بود که روستاهای انتخاب‌شده، هم از لحاظ جمعیتی و هم از لحاظ موقعیت جغرافیایی (دستی، پیکوهی و کوهستانی) متنوع باشند تا دیدگاه کل روستاهای شهرستان را باز نمایند. از مجموع ۴ نقطه شهری شهرستان کوهدشت ۲ نقطه - یعنی کوهدشت به عنوان مرکز شهرستان و نیز شهر چقابل - به عنوان نمونه انتخاب شدند. با توجه به اینکه در سرشماری سال ۱۳۸۵ جمعیت شهرستان کوهدشت ۲۱۱۱۴۴ نفر بود و از این تعداد ۹۹۲۹۶ نفر (۴۷ درصد) در نقاط شهری و ۱۱۱۸۴۸ نفر (۵۳ درصد) در نقاط روستایی سکونت داشتند، طبق فرمول کوکران ۳۸۳ نفر حجم نمونه را تشکیل دادند، ولی به منظور کاهش خطا این میزان به ۴۰۰ نفر افزایش یافت. از این‌رو از مجموع ۴۰۰ پرسشنامه، به نسبت جمعیت نقاط شهری و روستایی شهرستان کوهدشت، ۴۷ درصد (۱۸۵ پرسشنامه) در نقاط شهری توزیع شدند و ۵۳ درصد (۲۱۵)

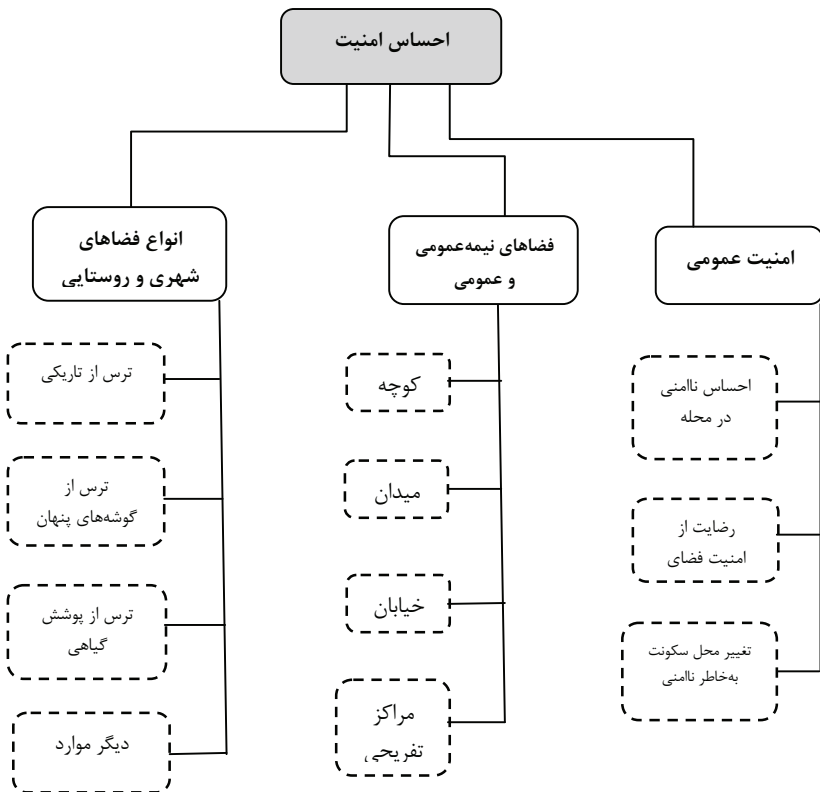
پرسشنامه) در نقاط روستایی. به‌منظور اطمینان از اعتبار پرسشنامه از تحقیقات پیشین کمک گرفته شد و اصلاحات نهایی در پرسش‌ها اعمال گردید. برای تعیین پایایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. در واقع آلفای کرونباخ نشان از انسجام درونی و همساز بودن داخلی گویه‌ها دارد. در این تحقیق ضریب آلفای کرونباخ برای گویه‌های مورد بررسی ۰/۸۶ به دست آمده، که در سطح مناسبی است. داده‌های جمع‌آوری شده با کمک نرم‌افزار آماری SPSS در سطح آمار توصیفی و استنباطی تحلیل گردیدند.

شکل ۱. نقشهٔ پراکندگی نقاط شهری و روستایی مورد بررسی در سطح شهرستان کوهدشت

برای تجزیه و تحلیل متغیرهای طیفی از آزمون یو مان ویتنی استفاده شد و برای متغیرهای فاصله‌ای از آزمون تی مستقل. اساس کار برای سنجش احساس امنیت در این تحقیق بر مبنای سه متغیر بوده است: احساس امنیت عمومی، احساس امنیت در فضاهای عمومی و خصوصی، و ترس از انواع فضاهای شهری و روستایی. برای عملیاتی کردن سنجش امنیت عمومی نیز سه گویهٔ هم‌سو به کار رفت، که در یافته‌های تحلیلی با هم ترکیب می‌شوند و در نهایت سنجش امنیت عمومی را به دست می‌دهند. به منظور سنجش این احساس در

فضاهای نیمه‌عمومی و عمومی از یک گویه استفاده شد و در آن احساس امنیت در هر یک از فضاها (کوچه، میدان، خیابان و مراکز تفریحی) مورد پرسش قرار گرفت. در قسمت میزان ترس از فضاهای شهری و روستایی نیز با توجه به تحقیقات پیشین، درباره میزان احساس امنیت مردم از ۱۱ نوع فضا و موقعیت در مناطق شهری و روستایی پرسش شد. شکل ۲ مدل مفهومی احساس امنیت را نشان می‌دهد.

شکل ۲. مدل مفهومی احساس امنیت

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۰

یافته‌های تحقیق

احساس امنیت عمومی

برای سنجش امنیت عمومی در فضاهای شهری و روستایی از سه متغیر استفاده شد: «احساس ناامنی در محله»، «رضایت از امنیت فضای محله» و «تمایل به تغییر محل سکونت به‌خاطر ناامنی». این متغیرها به نوعی با یکدیگر مرتبط‌اند و می‌توانند سنجش دقیق‌تری را از میزان امنیت عمومی به دست دهند.

جدول ۱. تفاوت در میزان متغیرهای احساس امنیت عمومی در شهرستان کوهدشت

مکان	احساس ناامنی در محله			رضایت از امنیت فضای محله			تمایل به تغییر محل سکونت به دلیل ناامنی		
	مقدار	درصد	درصد تجمعی	مقدار	درصد	درصد تجمعی	مقدار	درصد	درصد تجمعی
شهر	خیلی زیاد	۱۰/۸	۱۰/۸	خیلی زیاد	۱۴/۶	۱۴/۶	خیلی زیاد	۱۵/۸	۱۵/۸
	زیاد	۱۰/۳	۲۱/۱	زیاد	۲۶/۵	۴۱/۱	زیاد	۱۷/۹	۳۳/۷
	متوسط	۲۶/۵	۴۷/۶	متوسط	۳۶/۲	۷۷/۳	متوسط	۲۶/۶	۶۰/۳
	کم	۲۳/۲	۷۰/۸	کم	۱۳	۹۰/۳	کم	۲۲/۳	۸۲/۶
	خیلی کم	۲۹/۲	۱۰۰	خیلی کم	۹/۷	۱۰۰	خیلی کم	۱۷/۴	۱۰۰
روستا	خیلی زیاد	۶	۶	خیلی زیاد	۲۰/۹	۲۰/۹	خیلی زیاد	۷/۱	۷/۱
	زیاد	۱۰/۷	۱۶/۷	زیاد	۳۱/۸	۵۲/۷	زیاد	۱۵/۶	۲۲/۷
	متوسط	۱۶/۳	۳۳	متوسط	۳۴/۱	۸۶/۸	متوسط	۳۲/۱	۵۴/۸
	کم	۴۵/۶	۷۸/۶	کم	۹/۵	۹۶/۳	کم	۳۳/۵	۸۸/۳
	خیلی کم	۲۱/۴	۱۰۰	خیلی کم	۳/۷	۱۰۰	خیلی کم	۱۱/۷	۱۰۰

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۰

میزان احساس ناامنی در محله، در شهرها بیشتر از روستاهاست. همان‌گونه که در جدول نیز می‌توان دید، ۱۰/۸ درصد از پاسخگویان شهری احساس ناامنی خیلی زیاد، ۱۰/۳ درصد

زیاد، ۲۶/۵ درصد متوسط، ۲۳/۲ درصد کم و ۲۹/۲ درصد نیز احساس ناامنی خیلی کمی به هنگام حضور در محله دارند. در روستاها این ارقام به ترتیب عبارت‌اند از: ۶، ۱۰/۷، ۱۶/۳، ۴۵/۶ و ۲۱/۴ درصد. به طور کلی ۴۷/۶ درصد از پاسخگویان شهری احساس ناامنی متوسط و بالایی دارند ولی در روستاها این میزان ۳۳ درصد بوده است.

از مجموع کل پاسخگویان شهری ۱۴/۶ درصد رضایت خیلی زیادی از محله سکونت خود داشتند و ۲۶/۵ درصد زیاد، ۳۶/۲ درصد در حد متوسط، ۱۳ درصد کم و ۹/۷ درصد خیلی کم. این در حالی است که میزان رضایت از امنیت محله در روستاها بیشتر از پاسخگویان شهری، و به ترتیب چنین است: ۲۰/۹ درصد رضایت خیلی زیاد، ۳۱/۸ درصد زیاد، ۳۴/۱ درصد متوسط، ۹/۵ درصد کم و ۳/۷ درصد خیلی کم. در کل ۷۷/۳ درصد از پاسخگویان شهری رضایت متوسط و بالایی از امنیت محله‌شان دارند ولی این میزان در روستاها ۸۶/۸ درصد است.

در زمینه متغیر میزان تمایل پاسخگویان به تغییر محل سکونت به علت ناامنی محله، تمایل پاسخگویان شهری برای تغییر محل سکونت‌شان بیشتر از روستاییان بوده است. بر طبق داده‌های جدول، در ۱۵/۸ درصد شهری‌ها این تمایل خیلی زیادی است، ۱۷/۹ درصد زیاد، ۲۶/۶ درصد متوسط، ۲۲/۳ درصد کم و ۱۷/۴ درصد خیلی کم. دلیل تمایل کمتر روستاییان برای تغییر محل سکونت‌شان، می‌تواند رضایت از امنیت فضای محله و همچنین استطاعت مالی اندک بسیاری از روستاییان برای تغییر روستا یا جابه‌جایی در داخل روستا باشد. در کل تمایل ۶۰/۳ درصد شهری‌ها برای تغییر محل سکونت‌شان متوسط به بالاست؛ درحالی‌که این میزان در بین روستاییان ۵۴/۸ درصد است.

احساس امنیت در فضاهای نیمه‌عمومی و عمومی

طبق داده‌های جدول، بیشترین میزان ترس پاسخگویان شهری و روستایی از مراکز تفریحی و پس از آن خیابان‌هاست؛ و ترس از فضای کوچه و میدان کمتر از دو فضای مذکور است. به طور کلی با حرکت از فضاهای نیمه‌عمومی (کوچه و میدان) به سمت فضاهای عمومی (خیابان و

مراکز تفریحی)، بر ترس مردم افزوده می‌شود. همان‌گونه که ذکر شد، بیشترین ترس از فضاها در مراکز تفریحی - که در این تحقیق، عمومی‌ترین فضا هستند - دیده می‌شود. دلیل این امر چه بسا احساس امنیت بیشتر در محله سکونت، آشنا بودن ساکنان با آن، حضور تعداد کمتر افراد غریبه و همچنین شلوغی کمتر فضاهای نیمه‌عمومی باشد. به بیان دیگر، ترس زیاد مردم از فضاهای عمومی احتمالاً شلوغی و ازدحام جمعیت و امکان سرقت، مزاحمت و مانند اینهاست.

همچنین با توجه به داده‌های جدول ۲، می‌توان گفت که میزان ترس از فضای خیابان و مراکز تفریحی در روستاها بیشتر از شهرهاست. دیگر اینکه پاسخگویان شهری ترس بیشتری از فضای کوچه‌ها، در قیاس با پاسخگویان روستایی دارند. علت آن می‌تواند ناآشنا بودن همسایگان در محله و وجود افراد غریبه بیشتر و تغییر مکرر همسایگان در محله‌های شهری باشد. این در حالی است که در روستاها افراد محله با یکدیگر رفت و آمد دارند و حتی پیوندهای قومی و خویشاوندی بین‌شان برقرار است و همین احساس امنیت را در فضای محله برای مردم به وجود می‌آورد.

جدول ۲. میزان ترس از فضاهای نیمه‌عمومی و عمومی در شهرستان کوهدشت

درصد		نوع فضا
شهر	روستا	
۲۱/۱	۵/۷	کوچه
۸/۱	۵/۲	میدان
۲۶/۵	۳۷/۲	خیابان
۴۴/۳	۵۱/۹	مراکز تفریحی

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۰

ترس از فضاهای شهری و روستایی

برای سنجش میزان ترس مردم از فضاها در سکونتگاه‌های شهری و روستایی از ۱۱ متغیر استفاده شد. طبق مطالعات انجام‌شده در بین پاسخگویان شهری و روستایی بیشترین ترس از فضاها، به مکان‌هایی مربوط می‌شود که اراذل و اوباش در آنها بیشتر حضور دارند. میانگین ترس پاسخگویان شهری از اراذل و اوباش $1/55$ و در روستاییان $1/54$ است؛ یعنی در واقع جوامع مذکور تفاوت چندانی از این نظر ندارند. ترس از فضاهای متروک رتبه بعدی است؛ به گونه‌ای که در میان شهرهای $48/6$ درصد و در روستاییان $41/9$ درصد ترس خیلی زیادی از این فضاها دارند. میانگین ترس از فضاهای متروک در شهرها $1/99$ و در روستاها $2/53$ است که ترس بیشتر پاسخگویان شهری را در مقایسه با روستاییان، از فضاهای متروک نشان می‌دهد.

میانگین ترس از معابر و وسایل نقلیه در روستاها $2/65$ و در شهرها $2/83$ است؛ یعنی روستاییان از وسایل نقلیه بیشتر می‌ترسند. علت این امر می‌تواند حضور وسایل نقلیه بیشتر در شهرها باشد. در واقع در شهرها حضور وسایل نقلیه در کنار مردم عادی است و آنها با این خطر کنار آمده‌اند. این در حالی است که اهمیت وسایل نقلیه در روستاها به اندازه شهرها جدی نیست.

جدول ۴. تفاوت در میزان ترس از فضاهای مختلف شهری و روستایی در شهرستان کوهدشت

میزان ترس در روستا						میزان ترس در شهر						انواع فضاهای
میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۲.۸۴	۲۷.۴	۴.۷	۲۲.۳	۱۵.۸	۲۹.۸	۲.۴۲	۷.۱	۱۲	۲۶.۲	۲۴.۶	۳۰.۱	تاریکی
۲.۷۸	۲۰.۹	۱۴.۹	۱۹.۱	۱۱.۱	۳۴	۲.۱۷	۶	۸.۲	۱۶.۹	۳۵	۳۳.۹	گوشه‌های پنهان
۳.۱۷	۲۹.۳	۱۲.۱	۲۸.۴	۶.۵	۲۳.۷	۲.۸۸	۱۱	۱۹.۷	۳۱.۹	۲۰.۹	۱۶.۵	پوشش گیاهی
۲.۵۳	۱۷.۲	۱۵.۳	۱۲.۶	۱۳	۴۱.۹	۱.۹۹	۴.۵	۸.۹	۱۶.۲	۲۱.۸	۴۸.۶	فضاهای متروک
۲.۶۵	۱۴.۹	۸.۸	۳۴	۱۰.۷	۳۱.۶	۲.۸۳	۷.۷	۱۸.۸	۳۶.۵	۲۳.۲	۱۳.۸	وسایل نقلیه
۲.۸۶	۱۸.۲	۱۵.۸	۲۵.۱	۱۵.۳	۲۵.۶	۳.۰۶	۱۵.۸	۲۱.۳	۲۸.۴	۲۱.۹	۱۲.۶	مکان‌های پر ازدحام
۲.۸	۲۳.۳	۱۶.۷	۱۳.۵	۱۰.۲	۳۶.۳	۲.۷۱	۷.۲	۱۹.۳	۳۳.۱	۱۸.۲	۲۲.۲	فضاهای بن‌بست
۲.۴۲	۱۵.۱	۹	۲۱.۲	۱۱.۸	۴۲.۹	۳	۱۳	۲۳.۷	۲۹.۹	۱۶.۹	۱۶.۵	فضاهای قابل‌گریز
۲.۵۵	۱۵.۶	۱۲.۳	۱۸.۴	۱۸.۹	۳۴.۸	۲.۶۷	۶.۶	۱۹.۳	۲۹.۳	۲۳.۸	۲۱	مکان‌هایی که گروه‌های خاصی را جذب می‌کنند
۲.۱۸	۷.۱	۱۰.۸	۲۱.۲	۱۵.۱	۴۵.۸	۲.۴۶	۸.۲	۱۲.۲	۲۷.۱	۲۲.۷	۲۹.۸	مکان‌های خلوت
۱.۵۴	۱.۹	۹.۸	۵.۱	۷	۷۶.۲	۱.۵۵	۳.۳	۳.۲	۹.۲	۱۳.۶	۷۰.۷	فضاهای باب‌طبع ارادل و اوباش

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۰

یافته‌های تحلیلی

احساس امنیت عمومی

برای سنجش معناداری میزان امنیت عمومی در جامعه شهری و روستایی، به بررسی و آزمون هر کدام از متغیرهای امنیت عمومی پرداخته شد. با توجه به اینکه پرسش‌های مربوط به متغیرهای سنجش امنیت عمومی از نوع طیفی لیکرت هستند و دو جامعه مورد تحقیق از نوع مستقل‌اند، از آزمون یو مان ویتنی استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که میزان تفاوت در متغیر احساس ناامنی در محله در دو جامعه شهری و روستایی معنی‌دار نیست. البته از لحاظ رضایت از امنیت فضای محله تفاوت معنی‌داری بین جامعه شهری و روستایی وجود دارد و این تفاوت در سطح $0/005$ معنی‌دار است؛ یعنی میزان رضایت از امنیت فضای محله در روستاها به‌گونه‌ای معنی‌دار بیشتر از شهرهاست. در زمینه تمایل به تغییر محل سکونت به خاطر ناامنی نیز شهر و روستا تفاوت معنی‌داری ندارند. می‌توان گفت که پاس‌خگویان شهری و روستایی هر کدام به خاطر مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مختلف به یک اندازه تمایل به تغییر محل سکونت خود داشته‌اند و بدین علت این تفاوت در بین دو جامعه معنی‌دار نبوده است.

جدول ۵. آزمون تفاوت در متغیر احساس امنیت عمومی در شهرستان کوهدشت

آزمون تفاوت‌ها	احساس ناامنی در محله	رضایت از امنیت فضای محله	تمایل به تغییر محل سکونت به خاطر ناامنی
Mann-Whitney U	۱۸۷۴۵	۱۶۴۳۶/۵	۱۷۸۷۰/۵
Wilcoxon W	۳۵۹۵۰	۳۸۸۰۲/۵	۳۴۸۹۰/۵
Z	-۱/۰۲۸	-۲/۲۸۲	-۱/۴۸۱
Asymp. Sig. (2-tailed)	۰/۳۰۴	۰/۰۰۵	۰/۱۳۹

در مجموع برای سنجش کلی سطح معنی‌داری تفاوت در متغیرهای امنیت عمومی پس از ترکیب (Compute) کردن سه متغیر مورد بررسی، از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج آزمون نشان می‌دهد که در کل میزان تفاوت در متغیرهای مربوط به امنیت عمومی در بین جامعه شهری و روستایی معنی‌دار نیست.

جدول ۶. آزمون تفاوت میانگین متغیر احساس امنیت عمومی در شهرستان کوه‌دشت

متغیر	جامعه نمونه	میانگین احساس امنیت عمومی	انحراف معیار	آزمون یکنواختی واریانس‌ها (Levene's Test)	T	درجه آزادی (df)	سطح معنی‌داری (sig)
احساس امنیت عمومی	شهر	۸/۶۴	۱/۹۳	۰/۱۰۲	-۰/۳۸	۳۹۰	۰/۹۷
	روستا	۸/۶۵	۱/۸۱				

ترس از فضاهای شهری و روستایی

با توجه به اینکه پرسش‌های مربوط به سنجش میزان ترس هرکدام از پاسخ‌گویان به صورت طیفی لیکرت است، به منظور سنجش معناداری تفاوت میزان ترس پاسخ‌گویان دو جامعه شهری و روستایی از فضاها، از آزمون یو مان ویتنی استفاده شد. این آزمون برای مقایسه میانگین‌های دو جامعه مستقل زمانی که داده‌ها به صورت رتبه‌ای یا ترتیبی باشند به کار می‌رود (کلانتری، ۱۳۸۷، ۱۵۳).

نتایج آزمون یو مان ویتنی نشان می‌دهد که در برخی از متغیرها تفاوت معنی‌داری بین دو جامعه مورد بررسی وجود دارد. تفاوت بین شهر و روستا در سطح ۰/۰۱۶، و ترس از گوشه‌های پنهان در سطح ۰/۰۰ معنی‌دار است؛ و طبق میانگین ترس از گوشه‌های پنهان در روستاها کمتر از شهرهاست.

ترس از پوشش گیاهی در سطح ۰/۰۳۲ معنادار است و ترس از فضاهای متروک در سطح ۰/۰۰۲، و در از فضاهای قابل گریز میانگین ترس پاسخگویان روستایی بیشتر از پاسخگویان شهری است و این تفاوت در سطح معنی‌داری ۰/۰۰ با سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی‌دار است. نیز همان‌گونه که در جدول ۸ می‌توان دید، میزان ترس روستاییان از مکان‌های خلوت بیشتر از شهری‌هاست و تفاوت بین شهر و روستا در سطح ۰/۰۱۴ معنی‌دار است. در بقیه فضاها تفاوت معناداری بین شهر و روستا مشاهده نمی‌شود.

جدول ۸. آزمون تفاوت در میزان ترس از فضاهای شهری و روستایی در شهرستان کوهستان

Asymp. Sig. (2-tailed)	Z	Wilcoxon W	Mann-Whitney U	ترس از انواع فضا
۰/۰۱۶	-۲/۴۰۹	۳۳۸۳۰/۵	۱۶۹۹۴/۵	فضاهای تاریک
۰/۰۰	-۳/۵۱۷	۳۲۶۰۹	۱۵۷۷۳	گوشه‌های پنهان
۰/۰۳۲	-۲/۱۴۷	۳۳۸۳۵	۱۷۱۸۲	پوشش گیاهی
۰/۰۰۲	-۳/۰۹۶	۳۲۰۵/۵	۱۵۹۴۰/۵	فضاهای متروک
۰/۰۹۵	-۱/۶۶۹	۴۰۸۴۶	۱۷۶۲۶	وسایل نقلیه
۰/۱۳۵	-۱/۴۹۴	۴۱۲۲۲	۱۸۰۰۲	مکان‌های پرازدحام
۰/۶۶۷	-۰/۴۳	۳۵۴۵۳	۱۸۹۸۲	فضاهای بن‌بست
۰/۰۰	-۴/۳۵۲	۳۶۶۶۸	۱۴۰۹۰	فضاهای قابل گریز
۰/۱۷۲	-۱/۳۶۶	۴۰۲۷۰/۵	۱۷۶۹۲/۵	مکان‌های جاذب گروه‌های خاص
۰/۰۱۴	-۲/۴۴۹	۳۹۱۲۶	۱۶۵۴۸	مکان‌های خلوت
۰/۳۷۷	-۰/۸۸۴	۴۲۲۱۵	۱۸۹۹۵	فضاهای باب‌طبع ارادل و اوباش

نتیجه‌گیری

برخی از مکان‌ها به دلیل ساختار کالبدی خاص و همچنین ویژگی‌های اجتماعی اقتصادی ساکنان‌شان، امکان و فرصت بیشتری را برای وقوع جرم فراهم می‌سازند. در نقطه مقابل، برخی از مکان‌ها مانع و بازدارنده فرصت‌های مجرمانه‌اند. بزهکاران در انتخاب محل جرم، به دنبال کم‌خطرترین مکان‌ها و مناسب‌ترین فرصت‌ها برای پرداختن به عمل مجرمانه‌اند. بنابراین شناسایی عوامل شرایط مکانی به وجود آورنده یا تسهیل‌کننده این فرصت‌ها و ارائه رهنمود برای تغییر این شرایط و تبدیل آنها به فضاهای مقاوم در برابر ناهنجاری‌های اجتماعی از مهم‌ترین اهداف بررسی جغرافیایی جرم و جنایت در شهرهاست (پورااحمد، رهنمایی، کلانتری، ۱۳۸۲، ۸۵).

نتایج تحقیق حاکی از آن‌اند که از لحاظ امنیت عمومی تفاوت معنی‌داری بین شهر و روستا به چشم نمی‌خورد و ساکنان شهرها و روستاهای شهرستان کوهدشت از لحاظ میزان رضایت از امنیت محله سکونت و دیگر شاخص‌های امنیت عمومی تفاوت محسوسی با هم ندارند. از لحاظ احساس امنیت در فضاهای نیمه‌عمومی و عمومی تفاوت بین شهر و روستا معنی‌دار است و نتایج مطالعات نیز بالاتر بودن میزان احساس امنیت روستاییان را در مقایسه با شهری‌ها در فضاهای نیمه‌عمومی و عمومی نشان می‌دهد. دلیل آن می‌تواند وجود پیوندهای محله‌ای، مشارکت بالای روستاییان در مدیریت محله، تراکم پایین جمعیت و کم بودن فضاهای قابل گریز در روستاها باشد.

در زمینه ترس از انواع فضاهای شهری و روستایی نیز تفاوت در ترس از فضاهای تاریک، گوشه‌های پنهان، پوشش گیاهی نامناسب، فضاهای متروک، فضاهای قابل گریز و مکان‌های خلوت معنادار است ولی در بقیه فضاها معنادار نیست.

در زمینه امنیت عمومی، با توجه به شرایط مناسب روستاها، اتخاذ تدابیری به منظور افزایش پیوندهای محله‌ای و مشارکت مردمی در امور محله می‌تواند در ارتقای احساس امنیت

در بین شهروندان مؤثر باشد.

هر چند که ترس از قرارگیری در فضاهای ناامن و همچنین فضاهای مساعد برای وقوع جرایم ریشه در وضعیت اجتماعی و فرهنگی شهرها و روستاها دارد ولی نمی‌توان نقش و تأثیر طراحی محیطی را در کاهش جرایم و افزایش احساس امنیت ساکنان نادیده گرفت. با توجه به اینکه فضاها بر احساس امنیت مردم تأثیر می‌نهند، می‌توان با در نظر گرفتن عوامل مؤثر بر آن در طراحی و همچنین مدیریت و برنامه‌ریزی شهری از آن بهره جست. توجه به نحوه ساخت‌وسازها و ایجاد فضاهای خاص می‌تواند بر پیشگیری از جرم تأثیر نهند و همین خود در ارتقای کیفیت زندگی مؤثر است.

با توجه به نتایج تحقیق، به منظور بهبود میزان احساس امنیت در جامعه پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:

- ارتقای پیوندهای محله‌ای به ویژه در مناطق شهری از طریق برنامه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی میان همسایگان از سوی معاونت‌های اجتماعی شهرداری؛
- تکمیل سریع ساختمان‌های نیمه‌کاره و نظارت شهرداری بر این امر به منظور جلوگیری از به وجود آمدن مکان‌های تجمع بزهکاران و معتادان؛
- توجه به نور کافی و مناسب معابر شهری و روستایی؛
- توجه شهرداری به طراحی ساختمان‌ها با هدف جلوگیری از به وجود آمدن گوشه‌های پنهان به ویژه در مناطق شهری؛
- استفاده واحدهای فضای سبز شهرداری از پوشش گیاهی مناسب، و در نظر داشتن امکان دیدن و دیده‌شدن افراد؛
- آموزش مردم و آگاه کردن آنان از عکس‌العمل مناسب به هنگام مواجهه با جرایم و ایجاد حس مسئولیت و بی‌تفاوت نبودن در برابر رفتارهای نابهنجار، به ویژه در مناطق شهری؛
- افزایش تعداد کلانتری‌ها در مناطقی که میزان وقوع جرایم در آنها زیاد است؛

- بهبود وضعیت پیاده‌روها به ویژه در شهرها، تا مردم مجبور نباشند در خیابان قدم بزنند و همین خود موجب وقوع برخی جرایمی چون کیف‌قاپی شود؛ و
- نظارت محلی و به کار گماشتن افرادی افزون بر مأموران نیروی انتظامی، به منظور همکاری با هدف ارتقای سطح امنیت مردم به ویژه در شهرها (از قبیل بسیج، ستاد امر به معروف و جز اینها).

منابع

- افتخاری، اصغر، ۱۳۸۱، ساختار و تأویل امنیت، درآمدی بر روش‌شناسی تفسیری، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۱۵، سال پنجم، شماره ۱، بهار ۸۱، صص. ۳۰-۱۱.
- افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین؛ فتاحی، احداالله؛ حاجی‌پور، مجتبی، ۱۳۹۰، ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در مناطق روستایی، مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان دلفان، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۰، صص. ۹۴-۶۹.
- ایرانشن، نسیم، ۱۳۸۲، حیات مدنی و فضاهای شهری، فصلنامه مسکن و انقلاب، شماره ۱۰۲.
- بیات، بهرام، ۱۳۸۷، تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی، دوفصلنامه علوم اجتماعی (نامه علوم اجتماعی)، دانشگاه تهران، شماره ۳۵، صص. ۱۳۲-۱۱۵.
- بیانلو، یوسف؛ منصوریان، محمدکریم، ۱۳۸۵، رابطه تراکم جمعیت با میزان و نوع جرم، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ۶، شماره ۲۲، صص. ۵۶-۲۹.
- پوراحمد، احمد؛ رهنمایی، محمدتقی؛ کلانتری، محسن، ۱۳۸۲، بررسی جغرافیایی جرایم در شهر تهران، مجله پژوهش جغرافیایی، شماره ۴۴، صص. ۹۸-۸۱.

تاجران، عزیزالله؛ کلاکی، حسن، ۱۳۸۸، بررسی تأثیر عملکرد پلیس بر احساس امنیت شهروندان
تهرانی، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال چهارم، شماره چهارم، صص. ۵۸۶-۵۶۱.

تاجیک، محمدرضا، ۱۳۸۰، نگاهی به مسائل امنیتی ایران، انتشارات پژوهشکده راهبردی، چاپ اول،
تهران.

خلیلی، رضا، ۱۳۸۱، مهاجرت نخبگان، پدیده‌های اجتماعی یا موضوع امنیت ملی، فصلنامه مطالعات
راهبردی، تهران، سال پنجم، شماره دوم، صص. ۴۴۱-۴۲۳.

زاده‌علی، داود، ۱۳۸۸، حقوق و تکالیف متقابل مردم و حکومت از دیدگاه اسلام، نشریه پیام انقلاب،
شماره ۳۰، صص. ۷۹-۸۰.

سانتراک، جان، ۱۳۸۳، زمینه روانشناسی سانتراک، ترجمه: مهرداد فیروزبخت، انتشارات رسا، تهران.

شرفی، لیدا؛ زرافشانی، کیومرث، ۱۳۸۹، سنجش آسیب‌پذیری اقتصادی و اجتماعی کشاورزان در برابر
خشکسالی (مطالعه موردی: گندم‌کاران شهرستان‌های کرمانشاه، صحنه و روانسر)، پژوهش‌های
روستایی، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۹، صص. ۱۵۴-۱۲۹.

شریعتی، سعید، ۱۳۸۴، بررسی احساس امنیت عمومی در استان خراسان، پژوهشکده اقبال، جهاد
دانشگاهی مشهد.

شکویی، حسین، ۱۳۶۵، جغرافیای اجتماعی شهرها، اکولوژی اجتماعی شهر، انتشارات جهاد دانشگاهی،
چاپ اول.

علیخواه، فردین؛ نجیبی ربیعی، مریم، ۱۳۸۴، زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری، فصلنامه رفاه
اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، صص. ۱۳۱-۱۰۹.

عمید، حسن، ۱۳۷۶، فرهنگ فارسی، انتشارات امیرکبیر، تهران.

قریب، حسین، ۱۳۷۷، تحولات طبقات اجتماعی در ایران و تهدیدات بالقوه آن اطلاعات سیاسی
- اقتصادی، سال سیزدهم، شماره ۱۴۴-۱۴۳، صص. ۱۱۱-۱۰۲.

کامران حسن؛ شعاع برآبادی، علی، ۱۳۸۹، بررسی امنیت شهری در شهرهای مرزی؛ مطالعه موردی: شهر تایباد، مجله جغرافیا، سال هشتم، شماره ۲۵، تابستان ۸۹، صص. ۴۶-۲۵.

کرمی نوری، محمدعلی، ۱۳۸۷، نقش امنیت در رفتارهای فردی و اجتماعی، برگرفته از سایت: www.kherad.info.

کلاتری، خلیل، ۱۳۸۷، پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی (با استفاده از نرم‌افزار SPSS)، فرهنگ صبا، تهران.

کلاتری، محسن، ۱۳۸۰، بررسی جغرافیایی جرم و جنایت در مناطق شهری تهران، رساله مقطع دکتری، استاد راهنما: محمدتقی رهنمایی، استاد مشاور: احمد پوراحمد، محمد آشوری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

کی‌نیا، مهدی، ۱۳۷۹، مبانی جرم‌شناسی، جلد سوم، انتشارات دانشگاه تهران.

ماندل، رابرت، ۱۳۷۹، چهره متغیر امنیت ملی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.

معین، محمد، ۱۳۸۱، فرهنگ فارسی معین، چاپ هشتم، انتشارات امیرکبیر.

نصری، قدیر، ۱۳۸۱، معنا، ارکان جامعه‌شناسی امنیت، فصلنامه مطالعات راهبرد، شماره ۲۶، صص. ۱۱۲-۳۲.

هدایتی، اکبر؛ عباسی، الهام، ۱۳۸۸، مدیریت علمی کانون‌های جرم‌خیز با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی؛ مورد مطالعه: انواع جرایم سرقت در شهر قزوین، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال چهارم، شماره دوم، صص. ۱۷۷-۱۹۸.

هزارجریبی، جعفر، ۱۳۸۸، تبیین راهبردهای نوین جامعه‌محوری پلیس بر اساس نظریه جامعه‌شناسی احساس، فصلنامه علمی - پژوهشی انتظام اجتماعی، سال اول، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۸، صص. ۱۸۹-۱۶۹.

وثوقی، لیلیا؛ خانی، فضیله؛ مطیعی‌لنگرودی، سیدحسن؛ رهنمایی، محمدتقی، ۱۳۹۰، ارزیابی نگرش جامعه روستایی به گردشگری؛ بر مبنای مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی: منطقه

کوهستانی رودبار قصران، شهرستان شمیران)، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره چهارم، صص. ۶۳-۸۸.

یزدانی، عنایت‌الله؛ صادقی، زهرا، ۱۳۸۹، امنیت اجتماعی و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران در قالب تهدیدات فرهنگی-اجتماعی، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال چهارم، شماره ۳۹-۴۰، صص. ۴۸-۶۴.

Ackah, Y., 2000, **Fear of Crime among an Immigrant Population in the Washington DC metropolitan Area**, Journal of black studies, vol 30, PP. 553-573.

Anselin, Luc, 2000, **Spatial Analysis of Crime**, National Institute of Justice (NIJ), From the World Wide Web: <http://www.nij.com>.

Brown, B.B., Bentley, D.L., 1993, **Residential Burglars Judge Risk: The role of territoriality**, Journal of Environmental Psychology, Vol. 13, No.1, PP. 51-61.

Das, D., 2008, **Urban Quality of Life: A case study of Guwahati**, Social Indicators Research, 88, Issue 2, PP. 297-310.

Fischer, Claude, 1982, **To Dwell among Friends**, Chicago, University of Chicago.

Gerda, R., Wekerle and Carolyn Whitzman, 1998, **Safe Cities, Guidelines for Planning, Design, and Management**, New York.

Lee, Y.J., 2008, **Subjective Quality of Life Measurement in Taipei**, Building and Environment, 43(7), PP. 1205-1215.

Madriz, Esther, 1997, **Nothing Bad Happens to Good Girls: Fear of Crime in Woman's Lives**, Berkeley, University of California Press.

Mays, M., 2001, **The Structural Determinants of Fear of Crime**, Ph.D. dissertation, thru university of texas at Arlington.

Merry, Sally, 1981, **Urban Danger, Life in a Neighborhood of Strangers**, Philadelphia, Ternp & University.

Newman, O., 1973, **Defensible Space: People and Design in the Violent City**, London, Architectural Press.

Sharma, K. L., 2003, **The Social Organization of Urban Space**, Sage publications.